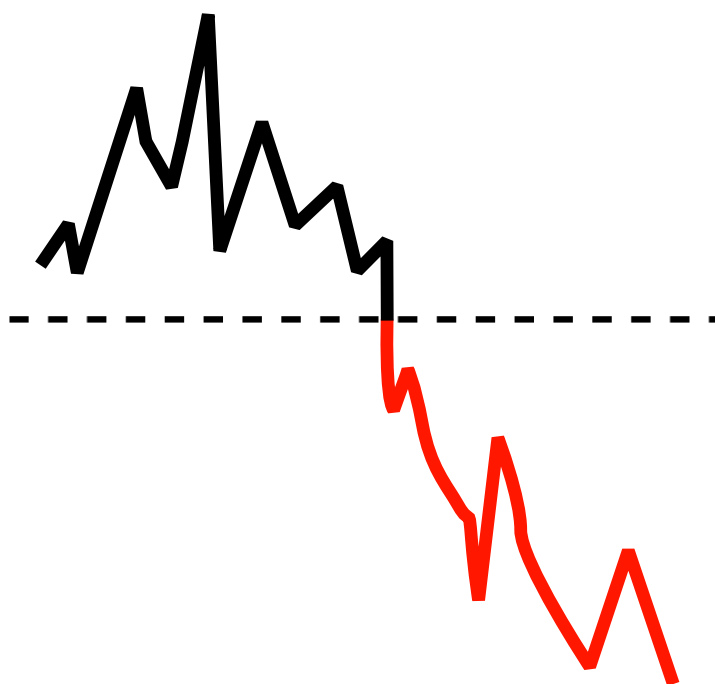

Udržitelnost světového dluhu

Šimon Dlouhý
simon.dlouhy@amo.cz

1 JAK ČÍST BACKGROUND?

Background by měl sloužit jako souhrn základních informací k problematice, které budou delegáti potřebovat při jednání o tomto bodu agendy. Přináší dva zásadní body k jednání. Prvním z nich je samotná situace zemí s vysoce rizikovým dluhem. Druhým jsou nedokonalosti systému, jenž má těmto zemím pomoci, a následný vznik půjček, které jsou poskytovány rozvinutými zeměmi. Těmito půjčkami se totiž rozvinuté země mohou pokoušet získávat politickou moc v dané oblasti. Po přečtení *backgroundu* by měli účastníci mít dostatečné informace pro jednání a chápat jednotlivé pojmy. Pro jejich další směřování jsou zde pak připraveny *Otázky pro jednání*, jež mohou delegátům pomoci při přípravě stanovisek a pro vizualizaci konkrétních sporů, jež budou muset při jednání řešit.

2 ÚVOD

OSN se totiž v prvním ze 17 cílů snaží vyřešit problém s celosvětovou chudobou, na kterou se vznik neudržitelného dluhu v rozvojových zemích přímo váže.

Státy se zadlužují už od doby, kdy začaly vznikat první státní útvary. Tento *background* se bude věnovat dluhu vnějšimu, tudíž tomu, který vzniká u zahraničních věřitelů,

jako jsou např. jiné státy, Mezinárodní měnový fond (dále jako IMF) nebo organizace Skupiny Světové banky (WBG). Organizace spojených národů (OSN) se tomuto mimo jiné věnuje v prvním bodu *Cílů udržitelného rozvoje* (Sustainable development goals, SDGs), což je agenda vytvořená jako souhrn cílů této organizace do roku 2030. OSN se totiž v prvním ze 17 cílů snaží vyřešit problém s celosvětovou chudobou, na

kteřou se vznik neudržitelného dluhu v rozvojových zemích přímo váže.¹

Zásadním problémem zde zůstává zadluženost některých států, která se přímo váže na konkrétní témata *backgroundu*. Měření zadluženosti jednotlivých států není snadné, ale nejčastěji se postupuje získáním poměru celko-

vého vnějšího dluhu země k exportním příjmům (tj. příjmy získané z vývozu). Tento ukazatel je důležitý i kvůli tomu, že je používán Světovou bankou a IMF, dle nichž se kritická hranice poměru tohoto dluhu vůči exportním příjmům stanovila na hodnotu 150 %. Zásadní výhoda používání tohoto ukazatele tkví v tom, že je jako ukazatel zadluženosti poměrně přesný a lehce pochopitelný.²

Důležitost tohoto tématu spočívá zejména v dopadech, které zadlužení zejména rozvojových států má. První skupinou mohou být dopady politické: kvůli své zadluženosti jsou rozvojové státy nuceny půjčovat si od jiných, rozvinutých států. Ty si pak tímto způsobem získávají politické vazby na rozvojové země, které v mezinárodní politice proměňují v konkrétní benefity, jako příklad můžeme uvést přístav Hambantota na Srí Lance. Situace okolo něj bude podrobněji vysvětlena v páté kapitole. Další skupinou dopadů jsou dopady sociální, které vznikají právě proto, že státy s neudržitelným dluhem do něj musí investovat velké množství prostředků, které pak chybí např. ve školství a zdravotnictví. To poté znovu nutí státy s neudržitelným dluhem půjčovat si více peněz. Kvůli globalizaci se pak tyto dopady promítají do celého světa. Tímto způsobem se tak dotýká zadlužení jednotlivých států nás všech, a je proto na místě řešit ho na mezinárodní úrovni.

3 ŘEŠENÍ DLUHOVÉ KRIZE V MINULOSTI

3.1 Příčiny rizikového zadlužení rozvojových zemí

Významnou fází vývoje zadluženosti byla 70. léta 20. století. Pád amerického zlatého standardu a ropná krize vedly k tomu, že rozvojové země najednou nemohly tak účinně ovlivňovat hodnotu své měny. I přesto, že některé z nich – zejména potom ty, které se řadí do Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) – na skokovém zvýšení cen ropy vydělaly, pro většinu z rozvojových zemí to mělo negativní důsledky. Tím, jak se v kontrastu ke zvyšování cen ropy zároveň snižovaly ceny jednotlivých produktů (např. kávy), na jejichž vývozu byly často právě rozvojové země zcela závislé, upadly některé z nich do dluhových krizí. To bylo způsobené zejména tím, že se kvůli vysokým cenám ropy snížila poptávka po produktech, na jejichž vývozu byly často právě tyto rozvojové země závislé.³ Zlatý standard pak byl po desetiletí nástrojem, který umožňoval nějak kontrolovat

tržní hodnotu měn a důvěru v ně. Jelikož byla udržována konkrétní cena zlata, na kterou byl vázán počet peněz ve světě, bylo pro státy prakticky nemožné dospět k vysoké míře inflace a bylo jednodušší určit směnné kurzy, které měly vliv na mezinárodní obchod.⁵ Jeho zrušení v roce 1971 tak kromě ekonomického růstu doprovázel i markantní růst veřejného zadlužení. Další z příčin zadluženosti byla politická situace, půjčky v rámci studené války totiž vytvořily často velmi vysoké dluhy.

Tím, jak se v kontrastu ke zvyšování cen ropy zároveň snižovaly ceny jednotlivých produktů (např. kávy), na jejichž vývozu byly často právě rozvojové země zcela závislé, upadly některé z nich do dluhových krizí.

3.2 Londýnský a Pařížský klub

Právě za účelem vyrovnání se s dluhy vznikly dvě různé avšak v jádru velmi podobné organizace. Pařížský klub

Pařížský klub se poprvé sešel v roce 1956 u příležitosti vyjednávání největších věřitelů s tehdy kriticky zadluženou Argentinou. Od té doby se v rámci Pařížského klubu neformálně scházejí největší věřitelské státy světa a domlouvají společný postup v dluhové problematice.

dokonce patří mezi nejdůležitější a nejaktivnější věřitele v problematice odpouštění dluhů.

Londýnský klub je pak protějškem Pařížského, jelikož sdružuje věřitelské banky, soukromé instituce, jejichž představitelé spolu jednájí o restrukturalizaci a případném snížení dluhů jednotlivých zemí. Restrukturalizace dluhů má upravit podmínky jejich splácení tak, aby byly pro dlužníka tyto výdaje udržitelné, a mohl tak dluh kompletně splatit.

4 SOUČASNÝ STAV

Na konci 20. století přišlo uvědomění, že rozvojové země nejsou reálně schopny své dluhy splatit. Spolu s tím se tedy začaly rozvíjet různé iniciativy, které by mohly tuto situaci vyřešit. Redukce a restrukturalizace dluhů podle podmínek vyjednaných Pařížským klubem sice rozvojovým zemím pomohla, ale přesto se u většiny z nich situace stále zhoršovala.

4.1. HIPC

Kvůli všem těmto problémům tak v roce 1996 vznikla vůbec první iniciativa zabývající se snižováním multilaterálních dluhů – *Heavily indebted poor countries* (HIPC).⁶ Cílem této iniciativy bylo přispět k udržitelnosti vnějšího dluhu rozvojových zemí a snížit ho na úroveň 200–250 % exportu (později 150 %).⁷ Státy musely pro vstup do tohoto programu projít ekonomickou reformou a prokázat, že budou hospodařit efektivně a s nízkými riziky. Světová banka a IMF pak provedou tzv. *debt sustainability analysis* (DSA),⁸ a podle toho jim následně budou buď dluh dále redukovat, nebo usoudí, že je země způsobilá udržovat svůj dluh dále sama.

V roce 1999 pak tuto iniciativu IMF a Světová banka modifikovaly a vznikla *Enhanced heavily indebted poor countries* (E-HIPC), což je rozšířená alternativa, která zjednodušila a zmírnila kritéria, jež byla požadována k procesu oddlužení, a prohloubila nabízenou pomoc rozvojovým zemím (např. již zmiňované snížení poměru

dluhu k exportu z 200–250 % na fixních 150 % nebo další ekonomické úlevy pro státy zapojené v iniciativě).⁹ Do dnešního dne se takto povedlo i díky napojení na *Cíle tisíciletí* (další eventuální pomoc rozvojovým státům) značně pomoci většině států, které do těchto iniciativ vstoupily.

4.2 Multilateral debt relief initiative (MDRI)

V roce 2005 vznikla další iniciativa, která měla zemím HIPC zajišťovat 100 % odepsání multilaterálních dluhů (tj. dluhy u mezinárodních ekonomických institucí) u několika různých věřitelů. Těmi byly IMF, Světová banka a Africká rozvojová banka. Později se k těmto věřitelům připojila i Meziamerická rozvojová banka. Vstupem do této iniciativy se také země zavazují ke konkrétnímu využívání uvolněných finančních prostředků, což má pomoci ke snížení chudoby.¹⁰

4.3 Kritika a nedostatky HIPC a MDRI

I přes to, že zmíněné iniciativy měřitelně pomohly mnoha státům, ne všichni s nimi byli spokojeni. Jak HIPC, tak MDRI mají totiž značné nedostatky. Analýza udržitelnosti dluhu je například vždy příliš optimistická a jednotlivé země se často musí za účelem splnění kritérií více soustředit na financování udržitelnosti dluhu než na samotné odstraňování chudoby a investice do infrastruktury, školství a zdravotnictví.¹¹ Cíle obou iniciativ jsou tak částečně ve vzájemném rozporu. Navíc celý princip odpouštění dluhů řeší pouze problém a ne jeho příčinu. Fakt, že se jednotlivým státům dluh odpustí, nemusí nutně vést k tomu, že budou hospodařit lépe. Odpouštění dluhů také svým principem zvyhodňuje země, které hospodaří špatně, což je další z často vytýkaných rizik, obzvláště pokud se bavíme o hospodářství afrických států.¹²

Cílem této iniciativy bylo přispět k udržitelnosti vnějšího dluhu rozvojových zemí a snížit ho na úroveň 200–250 % exportu (později 150 %).

5 POLITIKA DLUHOVÉ PASTI

5.1 Princip dluhových pastí

Jeden z důsledků výše zmíněných iniciativ, jejich kritérií a nedostatků je další rozšiřování politiky dluhové pasti. V praxi to vypadá následovně: rozvojová země je ve finančních problémech a země jiná, rozvinutá, jí nabídne půjčky, které by jinak neměla šanci získat bez absolvování zdoluhavých průzkumů a reforem. Rozvojová země si tak zlepší situaci v infrastruktuře, má peníze na zdravotnictví a sociální zabezpečení, ale postupně zjistí, že nemá dostatek peněz na to splácet své nově získané dluhy. Je tak v situaci, kdy může přerušit investice, a poštvat tak proti sobě své obyvatele, nebo přistoupit na další jednání s věřitelem. Věřitel si tak získává silnou pozici do vyjednávání a zároveň diplomatickou výhodu, kterou může proměnit v reálné benefity, jejichž příklady jsou popsány dále v textu.

5.2 Konkrétní případy

Z výše zmíněných dluhových pastí vyplývá více negativních dopadů, které ohrožují nejen jednotlivé státy, ale i celé regiony a které mají potenciál narušovat stabilitu světové politiky. Jedním z posledních případů uplatňování tohoto principu je přístav Hambantota na Srí Lance, jenž byl na 99 let zapůjčen Číně.¹³ Ta ho získala při vyjednávání o dluhu, který vůči ní Srí Lanka má. Ten se ale vytvořil tím, že Bank of China financovala samotnou výstavbu tohoto přístavu s úrokem 6,3 %.

Dalším z konkrétních případů může být iniciativa HIPC, o níž pojednávala první část *backgroundu*. Státy jsou totiž touto iniciativou donuceny přijímat konkrétní ekonomické

reformy. Ty vedou k benefitům pro některé státy IMF, které jsou za tvorbu iniciativy zodpovědné. Mnoho rozvojových zemí je totiž podle kritiků vstupem do iniciativy nuceno k ekonomické spolupráci s jinými zeměmi, jež tak z celého programu samy profitují.

V neposlední řadě se pak můžeme podívat na investice Austrálie v Pacifiku, kde se snaží udržovat svůj vliv. Předseda australské vlády Morrison například řekl, že vytvoří fond, pomocí něhož se budou snažit poskytovat levné půjčky zemím v Tichomoří a do kterého jsou připraveni vložit až 3 miliardy dolarů v zájmu čelit expanzi Číny do tohoto teritoria.¹⁴

5.3 Negativní dopady

Hlavním negativním dopadem je ekonomická situace rozvojových zemí. Právě ty totiž těmito půjčkami trpí nejvíce. Dostanou se do situace, která je zdánlivě bezvýhodná, a stávají se závislými na svých věřitelích, popřípadě se dostanou do bodu, kdy sice závislé na věřitelích nejsou, ale utrpí jejich ekonomika, což má negativní efekt na život obyvatelstva. Právě kvůli těmto problémům ale existují mezinárodní organizace, na jejichž poli se tyto situace mohou efektivněji řešit.

Právě kvůli těmto problémům ale existují mezinárodní organizace, na jejichž poli se tyto situace mohou efektivněji řešit.

6 JEDNÁNÍ NA POLI OSN

Téma udržitelnosti světového dluhu se v rámci OSN řeší dlouhodobě, a to kvůli dopadům, které má udržitelnost dluhu na ekonomiku jednotlivých států. Plnění *Agendy 2030*, přes kterou se OSN snaží o zlepšení podmínek v těchto státech, totiž vyžaduje nemalé investice, a k zajištění udržitelného rozvoje jsou tak pro ně půjčky potřebné.

Tímto tématem se zabývá ECOFIN a Valné shromáždění. Konkrétní důsledky jednání se pak odráží např. v rezoluci Valného shromáždění z 10. září 2015, ve které se apeluje na odpovědnost jednotlivých států a v níž jsou ilustrovány postupy a ukazatele, jimiž se mohou země řídit.

Pomocí v podobě financování rozvojových zemí za účelem rychlejšího rozvoje a boje proti zadluženosti se zabýval i *Monterreyský konsensus* z roku 2002. Jedná se o produkt

Monterreyské konference, na které státy mimo jiné konkrétně adresovaly problém vnějšího dluhu u rozvojových zemí. Na financování tohoto bodu a dalších 5 oblastí zahraniční pomoci by dle tohoto dokumentu měly státy dávat minimálně 0,7 % HDP, což je závazek, který je dodnes považován za klíčový, a to i přes to, že většina států této hranice nedosahuje.

Další z konkrétních kroků OSN je potom *Addis Ababa Action Agenda* (AAAA). AAAA je produktem třetí mezinárodní konference k financování udržitelného rozvoje a navazuje mimo jiné právě na již zmíněnou Monterreyskou konferenci. Důležitá je ale zejména proto, že se nezabývá pouze ekonomickými doporučeními, nýbrž i systémovými změnami, vědou, inovacemi a jejich vlivem na ekonomiku států.

7 SHRNUÍ

Udržitelnost světového dluhu je téma, které v dnešním světě nabývá na důležitosti. Kvůli rostoucí míře globalizace ovlivňuje ekonomická situace v jednotlivých zemích celosvětovou ekonomiku více než kdy předtím. Pařížský klub, HIPC a MDRI byly iniciativy, které v této oblasti měly pomoci, ale dopady jejich činnosti nejsou černobílé. Je na místě bavit se o tom, jak se v této oblasti bude po-

stupovat dále. Hledání nové vhodné alternativy je jedním z možných cílů jednání. Jedna z věcí, k níž zadlužování zemí přispívá, je potom dluhová past, do které mohou státy snáze spadnout a která vytváří závislost na věřiteli, který půjčku poskytne. Právě kvůli následně vznikajícím negativním dopadům je na místě o této problematice diskutovat, stejně jako o tom, jak proti ní bojovat.

8 OTÁZKY PRO JEDNÁNÍ

1. Je váš stát blízko rizikovému zadlužení?
2. Jak se váš stát staví k HIPC a MDRI?
3. Myslíte si, že by se měla vytvořit nová alternativa k těmto iniciativám?
4. Jaký je názor vašeho státu na aktivity IMF a Světové banky v oblasti zadlužení jednotlivých států?
5. Má váš stát zástupce v Pařížském klubu?
6. Využívá/využíval váš stát politiku dluhové pasti?
7. Je váš stát pod významným vlivem některého z věřitelů?

9 DOPORUČENÉ ZDROJE

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/11/Debt-Relief-Under-the-Heavily-Indebted-Poor-Countries-Initiative>

Podrobnější informace o HIPC iniciativě.

<https://www.nytimes.com/2018/06/25/world/asia/china-sri-lanka-port.html>

Asi nejznámější událost, která se přímo váže na to, co může způsobit dluhová past na poli mezinárodní politiky.

<https://www.globalvillagespace.com/imfs-debt-trap-vs-chinese-debt-peonage/>

Ukázka toho, jak některé státy IMF a Čína pomocí dluhu získávají reálné benefity.

<https://www.reuters.com/article/us-australia-pacific/australia-to-step-up-challenge-to-china-in-pacific-with-new-investment-idUSKCN1TEoH6>

Popis současné situace v Tichomoří, kde spolu Austrálie a Čína soupeří v investicích.

<http://www.rozvojovka.cz/mezinarodni-zadluzenost>

Souhrn základních informací o zadluženosti, které pomůžou k pochopení tématu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- 1 Goal 1: End poverty in all its forms everywhere - United Nations Sustainable Development. Welcome to the United Nations [online]. Dostupné z: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>
- 2 Factsheet - Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative.[online]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/11/Debt-Relief-Under-the-Heavily-Indebted-Poor-Countries-Initiative>
- 3 EDOUN, Emmanuel Innocents a Dikgang MOTSEPE. –Critical assessment of Highly Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative in Africa and the Implication of the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) (2001-2016): a theoretical perspective. „Investment Management and Financial Innovations“. 2016, 7.
- 4 OPEC Oil Embargo: Definition, Cause, Effects of 1973 Crisis. The Balance - Make Money Personal [online]. Dostupné z: <https://www.thebalance.com/opec-oil-embargo-causes-and-effects-of-the-crisis-3305806>
- 5 What is the Gold Standard?. Investopedia: Sharper insight, better investing. [online]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/ask/answers/09/gold-standard.asp>
- 6 Mezinárodní zadluženost | Rozvojovka.cz. Rozvojovka.cz [online]. Copyright ©2011 [cit. 22. 07. 2019]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/mezinarodni-zadluzenost>
- 7 Pare-feu Domaine public. Pare-feu Domaine public [online]. Dostupné z: <http://www.cadtm.org/Heavily-Indebted-Poor-Countries>
- 8 Factsheet - Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative. [online]. Dostupné z : <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/11/Debt-Relief-Under-the-Heavily-Indebted-Poor-Countries-Initiative>
- 9 Pare-feu Domaine public. Pare-feu Domaine public [online]. Dostupné z: <http://www.cadtm.org/Heavily-Indebted-Poor-Countries>
- 10 Tamtéž
- 11 The Heavily In-debt Poor Countries Initiative is Not Working — Global Issues. Global Issues : social, political, economic and environmental issues that affect us all—Global Issues [online]. Copyright © [cit. 29. 09. 2019]. Dostupné z: <http://www.globalissues.org/article/31/the-heavily-in-debt-poor-countries-initiative-is-not-working>
- 12 Business Perspectives - Home Page [online]. Copyright © [cit. 29. 09. 2019]. Dostupné z: https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/7825/imfi_en_2016_03cont2_Edoun.pdf
- 13 How China Got Sri Lanka to Cough Up a Port - The New York Times. The New York Times - Breaking News, World News & Multimedia [online]. Copyright © [cit. 22. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/06/25/world/asia/china-sri-lanka-port.html>
- 14 Business & Financial News, U.S & International Breaking News | Reuters [online]. Copyright © [cit. 22. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-australia-pacific/australia-to-step-up-challenge-to-china-in-pacific-with-new-investment-idUSKCN1TEoH6>

Pražský studentský summit

Pražský studentský summit je unikátní vzdělávací projekt existující od roku 1995. Každoročně vzdělává přes 300 studentů středních i vysokých škol o současných globálních tématech, a to především prostřednictvím simulace jednání tří klíčových mezinárodních organizací – OSN, NATO a EU.

- studentsummit.cz
- summit@amo.cz
- facebook.com/studentsummit
- instagram.com/praguestudentsummit
- twitter.com/studentsummit
- youtube.com/studentsummit

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu avzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

Šimon Dlouhý

Autor je spolupracovníkem Asociace pro mezinárodní otázky a členem přípravného týmu Pražského studentského summitu.

<p>POŘADATEL</p> <p>AMO.CZ</p>	<p>GENERÁLNÍ PARTNER</p> <p>The Kellner Family Foundation</p>
<p>TOP PARTNEŘI</p> <p>Zastoupení v České republice</p> 	
<p>PARTNEŘI</p> <p>Embassy of Canada Ambassade du Canada</p> <p>UNITED NATIONS Informační centrum OSN v Praze</p> 	
<p>MEDIÁLNÍ PARTNEŘI</p> 	

Autor: Šimon Dlouhý

Imprimatur: František Novotný, Martin Hvězda, Kryštof Kruliš

Jazyková úprava: Lucie Vodvářková, Barbora Novotná

Sazba: Michaela Nováková

Grafická úprava: Jaroslav Kopřiva

**Vydala Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)
pro potřeby XXV. ročníku Pražského studentského
summitu.**

© AMO 2019

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

Žitná 27, 110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 813 460, e-mail: summit@amo.cz

IČ : 65 99 95 33

www.amo.cz

www.studentsummit.cz